

**TÜRKİYE' NİN REEL GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILASININ
ZAMANA BAĞLI YAPISAL DEĞİŞİMİNİN
EKONOMETRİK ANALİZİ
(1980-2001)**

Yrd.Doç.Dr. Nevin UZGÖREN *¹
Yrd.Doç.Dr. Ergin UZGÖREN**

ÖZET

Çalışmada Türkiye ekonomisindeki yapısal değişim sürecinin ve bu değişim süreci içerisinde ortaya çıkan istikrarsızlıkların süreç üzerindeki etkilerinin ekonometrik olarak analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Bu amaçla ilk olarak, Türkiye'nin Reel Gayri Safi Milli Hasılasının (RGSMH) yapısal gelişimi 1980-2001 dönemi içinde analiz edilmiştir. İkinci olarak, 1994 ekonomik krizinin RGSMH üzerinde yeni bir yapısal değişime neden olup olmadığını incelenmiştir.

İlgili modellerin kestiriminde Sıradan Enküçük Kareler Yöntemi ve yapısal değişimin analizinde ise Gölge Değişken Tekniği kullanılmış olup, ilgili analizlerde MINITAB paket programından yararlanılmıştır.

Sonuç olarak, Türkiye RGSMH' nın 1980-2001 döneminde genel olarak bir artış eğilimi gösterdiği, ancak 1994 ekonomik krizinin olumsuz etkileri sonrasında bu büyümenin gerileyerek yapısal bir değişimin meydana geldiği belirlenmiştir.

ABSTRACT

In this study, we aim to analyze econometrically the structural change process of Turkish Economy and the effects of instabilities on it, arising during this change process.

For this purpose at first the structural development process of Turkish Real Gross National Product has been analysed within 1980-2001 period. Secondly it has been examined whether 1994 economic crisis had a structural effect or not over Turkish Real Gross National Product.

We used the ordinary least square method in the analysis of related models and dummy variable method for the analysis of structural change. We practised upon MINITAB program for all of the related analyses.

Consequently, we found out that generally Turkish Real Gross National Product showed an increasing trend during 1980-2001 period but as a consequence negative effects of 1994 economic crisis this growth regressed and a structural change occurred.

* Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, Sayısal Yöntemler ABD.

** Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, İktisat Teorisi ABD.

GİRİŞ

Türkiye ekonomisi 1980 yılı ile başlayan bir yapısal değişim süreci içine girmiştir. Bu süreç içinde piyasa ekonomisinin işlerliliği arttırılmak istenirken, özellikle 1994 yılında ağır bir ekonomik kriz ile karşılaşmıştır.

Yapılan çalışmada Türkiye ekonomisinin yapısal değişiminin genel eğilimi ve 1994 krizinin bu eğilim üzerindeki etkisi Reel Gayri Safi Milli hasıla (RGSMH) değişkeni bazında ekonometrik olarak analiz edilmiştir.

1. ÇALIŞMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Çalışmanın gerçekleştirilme nedeni, aşağıda belirtilen iki soruna cevap arama çabasıdır:

-Türkiye yapısal değişimi istikrarlı bir şekilde devam ettirebiliyor mu?

-Türkiye ekonomisinde 1994 yılında karşılaşılan istikrarsızlık, sonraki dönemlerde yapısal değişim üzerinde ne kadar etkili olmuştur?

Aşağıda bu sorunların çözümüne yönelik olarak çalışmanın amacı, önemi, hipotezi, varsayımları, sınırlılıkları ve yöntemi açıklanmıştır.

1.1. Çalışmanın Amacı

Türkiye' de 1970' li yıllarda uygulanmakta olan ithal ikameci sanayileşme politikasının 1980 yılında terk edilerek ihracata yönelik ve piyasa ekonomisi ağırlıklı bir sanayileşme politikasına dönüştürülmeye çalışıldığı bilinmektedir². Bu değişimde 24 ocak 1980 kararları bir başlangıç olarak yer almaktadır³. Türkiye ekonomisinin bu yapısal değişimi daha sonra özellikle 1983, 1987 ve 1988 yılında alınan ilave kararlar ve uygulamalar ile pekiştirilmeye çalışıldığı söylenebilir⁴.

² Ayrıntılı bilgi için bkz.: KILIÇBAY Ahmet, **Türk Ekonomisi - Modeller, Politikalar, Stratejiler-**, 5. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No:263, Ekonomi Dizisi:19,?,?, s. 155-165.

³ 24 ocak 1980 kararlarıyla ilgili bkz. KARLUK Rıdvan, **Türkiye Ekonomisi**, 5. Baskı, Beta, İstanbul, 1997, s. 386 ve KILIÇBAY, A.g.e., s. 161-173.

⁴ 1983 yılı Türkiye' nin tekrar çok partili sisteme geçişi ve I. Turgut Özal iktidar hükümetinin göreve başladığı dönemdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. ŞAHİN Hüseyin, **Türkiye Ekonomisi-Tarihsel Gelişimi- Bugünkü Durumu**, Genişletilmiş 7. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2002, s.199.

Türkiye ekonomisi bu süreç içinde 1989 yılında hafif fakat 1994 yılında ise oldukça ağır bir ekonomik kriz ile karşılaşmıştır. 1989 yılındaki kriz, ekonomide ortaya çıkan durgunluğu önlemeye yönelik bazı politika değişiklikleri ile hafif atlatılmıştır⁵.1994 yılında karşılaşılan ekonomik kriz ise; 5 Nisan 1994 tarihinde daha yoğun ve derinliği olan kararları içeren bir istikrar programının uygulamaya konulmasını gerektirmiştir⁶. 5 Nisan kararlarının bazı hedeflere ulaşmada başarısız olması da, 6 Eylül 1995 tarihinde Merkez Bankasının ‘para operasyonu’ olarak nitelendirilen bir dizi tedbirleri yürürlüğe koymasını zorunlu hale getirmiştir⁷.

Türkiye ekonomisinin yapısal değişim süreci tarihsel olarak incelendiğinde, istikrarsız bir gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır. Çalışmanın amacı, Türkiye ekonomisindeki yapısal değişim sürecini ve bu süreç dahilinde ortaya çıkan istikrarsızlıkların süreç üzerindeki etkilerini ekonometrik olarak analiz etmektir.

1.2 Çalışmanın Önemi

Yapılan bu çalışmanın, Türkiye ekonomisinin 1980 yılı sonrasındaki yapısal değişimini sadece tarihsel süreç olarak ele alıp sözel olarak inceleyen araştırmaları destekleyici bir öneme sahip olacağı düşünülmektedir. Ayrıca çalışmada kullanılacak yöntemin de benzer çalışmalar için örnek oluşturması mümkündür.

1.3. Çalışmanın Hipotezi

Çalışmada; ‘Türkiye’ nin 1980 yılı sonrasındaki yapısal değişim süreci içinde karşılaştığı ekonomik krizler sonucu, Reel Gayri Safi Milli Hasılası istikrarsız bir gelişim eğilimi göstermiştir” ifadesi hipotez olarak kabul edilmektedir.

1.4. Çalışmanın Varsayımları

Yapılan çalışmada, bir ülke ekonomisinin yapısal değişimi ve karşılaşmış olduğu ekonomik krizlerin etkileri sonuç olarak o ülkenin Reel Gayri Safi Milli Hasılasına yansdığı varsayılmaktadır.

⁵ Bu durgunluğu önleyebilmek için, kamu kesiminde çalışan işgücünün ücretlerine yüksek oranlı zamlar yapılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. KARLUK, A.g.e., s.389

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. PARASIZ İlker, **Kriz Ekonomisi-Hiper Enflasyon ve Yüksek Enflasyonla Mücadelede Ünlü İstikrar Politikaları ve 5 Nisan 1994 Kararları**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa,1995, s.174-186.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. ŞAHİN, A.g.e., s.235-239

1.5. Çalışmanın Sınırlılıkları

Türkiye' nin Reel Gayri Safi Milli Hasılasının zamana bağlı yapısal değişiminin ekonometrik analizi, aşağıdaki sınırlılıklara göre gerçekleştirilmiştir.

Çalışma 1980-2001 yıllarını kapsayan bir dönemde Reel Gayri Safi Milli Hasılanın zamana göre değişimi ile sınırlandırılmıştır. Bu nedenle çalışmanın bağımlı değişkeni Reel Gayri Safi Milli Hasıla, bağımsız değişkeni ise 1,2,3,.....22 gibi değerler alan zaman değişkenidir. Reel Gayri Safi Milli Hasıla değerleri Tablo 1' de verilmiştir.

Tablo 1: Türkiye' nin Reel Gayri Safi Milli Hasıla Değerleri

<u>Yıllar</u>	<u>RGSMH (1987 fiyatlarıyla) (milyar TL)</u>
1980	50870
1981	53317
1982	54963
1983	57279
1984	61350
1985	63989
1986	68315
1987	75019
1988	76108
1989	77347
1990	84592
1991	84887
1992	90323
1993	97677
1994	91733
1995	99028
1996	106080
1997	114874
1998	119303
1999	112044
2000	119144
2001	107911

Kaynak: DPT, Sayılarla Türkiye Ekonomisi, T.C.Başbakanlık, Ağustos 2002, s.5.

1.6. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada doğrusal trend modeli ve büyüme modelleri uygulanmış olup, bu modellerin tahmininde sıradan en küçük kareler tahmin yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca 1980-1993 ile 1994-2001 dönemi büyüme modelleri ayrı ayrı incelenerek aralarında yapısal farklılık olup olmadığı gölge

değişken tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. İlgili analizlerde minitab paket programından yararlanılmıştır.

2. TÜRKİYE' NİN REEL GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILASININ 1980-2001 DÖNEMİ İTİBARI İLE EKONOMETRİK ANALİZİ

Herhangi bir iktisadi değişkenin zaman içindeki değişimini tahmin etmede kullanılan iki önemli model doğrusal trend (eğilim) modeli ile (sabit) büyüme modelleridir. Bu modeller arasında seçim, çalışmada görece değişimle mi yoksa mutlak değişimle mi ilgilendiğine bağlıdır. Eğer bağımlı değişkenin zaman içindeki mutlak değişimi incelenecekse doğrusal trend modeli, görece değişimi incelenecekse büyüme modeli kullanılmaktadır. Ancak çoğu zaman görece değişim daha önemli olduğundan, uygulamalarda genellikle büyüme modelleri tercih edilmektedir⁸.

Bu çalışmada da Reel Gayri Safi Milli Hasılanın zaman içindeki değişiminin analizinde büyüme modelleri öncelikli olarak kullanılmıştır. Ancak sonuçları karşılaştırmak amacıyla doğrusal trend modeli ile elde edilen tahmin sonuçlarına da yer verilmiştir. İlgili modellerin tahmininde daha önce belirtildiği gibi, sıradan en küçük kareler tahmin yöntemi kullanılmıştır.

2.1. Doğrusal Trend (Eğilim) Modeli İle Tahmin

Bağımlı değişken Y' nin zamana (t) göre değişimi incelendiğinde doğrusal trend modeli

$$Y_t = \beta_1 + \beta_2 t + u_t \quad (2.1.1)$$

olarak ifade edilebilir. Burada β_2 katsayısı eğim katsayısı olup, bağımsız değişkendeki (çalışmada t) mutlak değişime karşılık bağımlı değişkendeki mutlak değişimi ölçmektedir. β_2 katsayısının artı olması artış eğiliminin, eksi olması ise azalış eğiliminin olduğunu gösterecektir.

(2.1.1) modelinden elde edilen RGSMH tahmin sonuçları şöyledir:

$$\widehat{RGSMH} = 45548 + 3415.4t \quad r^2=0.963 \quad (2.1.2)$$

⁸ GUJARATI Damodar N. (Çev: Ümit ŞENESEN-Gülay Günlük ŞENESEN), **Temel Ekonometri**, Literatür Yayınları, 1999, s.171.

$$\begin{aligned}
s(\hat{b}_i) &= (1956) \quad (149.0) \\
t &= (23.28) \quad (22.93) \\
p &= (0.000) \quad (0.000)
\end{aligned}$$

Regresyon sonuçları incelendiğinde tahmin sonuçlarının hem iktisadi hem de istatistiki açıdan anlamlı olduğu açıkça görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda 1980-2001 döneminde Türkiye RGSMH' nin yılda ortalama olarak 3415.4 milyar TL mutlak hızla büyüdüğü ve dolayısıyla incelenen dönemde RGSMH' da artış eğilimi olduğu belirtilebilir.

2.2. (Sabit) Büyüme Modeli İle Tahmin

Bağımlı değişken Y' nin zamana (t) göre değişimi incelendiğinde büyüme modeli

$$\ln Y_t = \beta_1 + \beta_2 t + u_t \quad (2.2.1)$$

olarak ifade edilebilir. Bu modele aynı zamanda yarı logaritmali model de denir, çünkü yalnızca bir değişkeni (sadece Y) logaritmali. Bu modelde eğim katsayısı β_2 , bağımsız değişkendir (çalışmada t) mutlak bir değişime karşılık, Y' deki oransal ya da görece değişimi ölçmektedir. Yani

$$\beta_2 = \frac{\text{Bağımlıdeğişkendeki görelideğişme}}{\text{Bağımsızdeğişkendeki mutlakdeğişme}} \quad (2.2.2)$$

olmak üzere, Y' deki görece değişme 100 ile çarpılarak bağımsız değişkendir mutlak değişime karşılık Y' deki yüzdelik değişme ya da büyüme oranı elde edilebilir.

(2.2.1) gibi bir modelde β_2 Y değişkenindeki sabit görece ya da 100 β_2 sabit yüzde büyüme hızını ($\beta_2 < 0$ ise küçülme hızı) gösterdiğinden bu tür modellere (sabit) büyüme modelleri denmektedir⁹.

(2.2.1) modelinde olduğu gibi bağımsız değişkenin zaman (yıl, ay gibi) olarak alınması halinde β_2 katsayısı bize zamanın herhangi bir noktasındaki artış hızını (büyüme hızını) verir. Şayet $\beta_2 < 0$ ise azalma hızı (küçülme hızı) söz konusudur. Uygulamalarda tüm yılları kapsayan yıllık ortalama artış hızını (buna bileşik büyüme hızı da denilebilir) bilmek

⁹ GUJARATI, A.g.e., s. 169-170.

oldukça önemlidir. r yıllık ortalama artış (veya azalış) hızını ifade ederse, r aşağıdaki formül ile bulunabilir:

$$r = [\text{antilog}(\beta_2) - 1]100 = \% ? \quad (2.2.3)$$

(2.2.1) modelinden elde edilen RGSMH tahmin sonuçları şöyledir:

$$\begin{aligned} \widehat{\ln RGSMH} &= 10.8297 + 0.041990t \quad r^2=0.963 \quad (2.2.4) \\ s(\hat{b}_i) &= (0.0241) (0.001836) \\ t &= (449.13) (22.87) \\ p &= (0.000) (0.000) \end{aligned}$$

Regresyon bulguları değerlendirildiğinde sonuçların iktisadi ve istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda 1980-2001 döneminde RGSMH'nın yılda % 4.1990 oranında büyüdüğü görülmektedir. Bileşik büyüme hızı (ya da yıllık ortalama artış hızı) (2.2.3.) ile

$$r = [\text{antilog}(0.041990) - 1]100 = \% 4.2884 \quad (2.2.5)$$

olarak bulunmuştur.

3. 1980-1993 İLE 1994-2001 DÖNEMİNE İLİŞKİN RGSMH BÜYÜME MODELLERİNİN YAPISAL KARARLILIKLARININ GÖLGE DEĞİŞKEN YAKLAŞIMI İLE ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde amaç, 1980-1993 (ekonomik kriz öncesi) ile 1994-2001 (ekonomik kriz sonrası) dönemlerine ilişkin RGSMH büyüme modellerinin yapısal kararlılıklarını analiz etmektir. Diğer bir ifadeyle, iki model arasında istatistiksel açıdan yapısal bir değişim olup olmadığını sınamaktır.

İki regresyon denkleminin birbirinden farklılaşıp farklılaşmadığını analiz ederken gölge değişken yaklaşımı benimsenebileceği gibi, Chow sınaması da kullanılabilir. Ancak Chow sınaması ile regresyon denklemlerinin yapısal bir değişim geçirip geçirmediği anlaşılabilir de bu değişikliğin hangi katsayılardan kaynaklandığı anlaşılabilir. Oysa gölge değişken yaklaşımında tek bir regresyon denklemi tahmin edilerek, farklılığın hangi katsayılardan kaynaklandığı açıkça görülebilmektedir¹⁰ Bu

¹⁰ TARI Recep, **Ekonometri**, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1999, s.226.

bakımdan gölge değişken yaklaşımı Chow sınamasına göre açık bir üstünlük taşır. Çünkü gölge değişken tekniği sadece iki regresyonun farklı olduğunu belirtmekle yetinmez, bu farkın sabit terimden mi, eğimden mi yoksa ikisinden birden mi kaynaklandığını gösterir. Uygulamalarda iki regresyonun hangi katsayıdan dolayı farklı olduğunu bilmek, en az sadece farklı olduklarını bilmek kadar önemlidir¹¹

İlgili analiz için tüm dönemi kapsayan aşağıdaki ekonometrik modelin tahmin edilmesi gerekmektedir:

$$Y = \alpha_1 + \alpha_2 D + \beta_1 X + \beta_2 (DX) + u \quad (3.1)$$

Burada D gölge değişken olup α_2 sabit terim farkını, β_2 ise eğim farkını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, α_2 ve β_2 katsayıları, ikinci dönem regresyon modeli sabit terim ve eğiminin ilk döneme göre ne kadar farklı olduklarını gösteren katsayılardır. D' nin toplama kalıbında olması iki dönemin sabit terimlerini birbirinden ayırmamızı sağladığı gibi, D' nin çarpım (D çarpı X) şeklinde denkleme girmesi iki dönemin eğim katsayılarını birbirinden ayırmamıza yardımcı eder. Eğer α_2 ve β_2 katsayıları istatistiksel açıdan anlamlı bulunursa (t veya z testi ile) iki döneme ilişkin sabit ve eğim katsayılarının birbirinden farklı olduğu sonucuna varılır¹².

(3.1) modelinden aşağıdaki denklemler elde edilir:

$$E(Y \mid D=0, X) = \alpha_1 + \beta_1 X \quad (3.2)$$

$$E(Y \mid D=1, X) = (\alpha_1 + \alpha_2) + (\beta_1 + \beta_2) X \quad (3.3)$$

Bu denklemler sırasıyla iki döneme ilişkin ortalama regresyon modelleridir¹³

İlgili analize geçmeden önce iki döneme ilişkin regresyon modelleri tahmin edilmiş ve aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

1980-1993 dönemi RGSMH büyüme modeli tahmin sonuçları:

$$\widehat{\ln RGSMH} = 10.7782 + 0.049859t \quad r^2=0.991 \quad (3.4)$$

$$s(\hat{b}_i) = (0.00119) (0.001397)$$

¹¹ GUJARATI, A.g.e., s.513.

¹² İki regresyon denkleminin birbirinden farklı olduğu sonucuna varılabilmesi için sabit veya eğim katsayılarından sadece birisinin istatistiksel açıdan anlamlı olması yeterlidir.

¹³ GUJARATI, A.g.e., s.511-513.

$$t = (906.16) \quad (35.69)$$

$$p = (0.000) \quad (0.000)$$

Bu sonuca göre 1980-1993 döneminde RGSMH yılda % 4.99 oranında artış göstermiştir.

1994-2001 dönemi RGSMH büyüme modeli tahmin sonuçları

$$\widehat{\ln RGSMH} = 11.0954 + 0.02692t \quad r^2=0.516 \quad (3.5)$$

$$s(\hat{b}_i) = (0.1985) \quad (0.01065)$$

$$t = (55.91) \quad (2.53)$$

$$p = (0.000) \quad (0.045)$$

Bu sonuca göre 1994-2001 döneminde RGSMH yılda % 2.69 oranında artış göstermiş olup, bu artış oranının ilk döneme göre daha düşük oranda olduğu görülmektedir.

İki döneme ait sabit ve eğim katsayılarında farklılık olduğu gözlenmektedir. Ancak bu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığı sınanmalıdır. Bu amaçla yapılan sınamada gölge değişken yaklaşımı kullanılarak aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

1980-2001 dönemi verilerine (3.1) modeli uygulandığında aşağıdaki tahmin sonuçları elde edilmiştir¹⁴:

$$\widehat{\ln RGSMH} = 10.7782 + 0.3172D + 0.049859t - 0.022943Dt \quad R^2=0.979 \quad (3.6)$$

$$s(\hat{b}_i) = (0.0245) \quad (0.1272) \quad (0.002877) \quad (0.007287)$$

$$t = (440.03) \quad (2.49) \quad (17.33) \quad (-3.15)$$

$$p = (0.000) \quad (0.0239) \quad (0.000) \quad (0.006)$$

Burada RGSMH ve t daha önce tanımlandığı gibi sırasıyla Reel Gayri Safi Milli Hasıla ile zaman değişkenlerini göstermektedir. D ise 1980-1993 döneminde (ekonomik kriz öncesinde) "0", 1994-2001 döneminde (ekonomik kriz sonrasında) "1" değerini alan gölge değişkendir.

¹⁴ Gölge değişken yaklaşımı varyansların sabit olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu nedenle ilgili analize geçmeden önce Glejser testi ile değişen varyans sınaması yapılmış olup, elde edilen bulgular sonucunda 1980-2001 döneminde varyansların sabit olduğu gözlenmiştir.

Model istatistiksel açıdan incelendiğinde hem sabit terim farkı (0.3172), hem eğim farkı katsayısının (-0.022943) istatistiksel bakımdan (tek kuyruk sınaması için $t_{tab}=1.734$) % 5 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuç iki dönem regresyonlarının birbirinden farklı olduklarının güçlü bir göstergesidir. İki regresyonun farklılığı hem sabit terimden hem de eğimden kaynaklandığı için iki regresyonun benzemez regresyonlar olduğu açıkça söylenebilir. $\alpha_2 = 0.3172$ değeri ikinci dönem sabit teriminin ilk döneme göre 0.3172 birim arttığını, $\hat{\beta}_2 = -0.022943$ değeri ise ikinci dönem eğim katsayısının ilk döneme göre 0.022943 birim azaldığını göstermektedir.

(3.6) tahmin sonuçlarına dayanarak (3.2) ve (3.3) ile aşağıdaki regresyon denklemleri elde edilir:

1980-1993 dönemi (ekonomik kriz öncesi):

$$E(\ln \text{RGSMH} | D = 0) = \alpha_1 + \beta_1 t$$

$$\widehat{\ln \text{RGSMH}} = 10.7782 + 0.049859t \quad (3.7)$$

1994-2001 dönemi (ekonomik kriz sonrası):

$$E(\ln \text{RGSMH} | D = 1) = (\alpha_1 + \alpha_2) + (\beta_1 + \beta_2)t$$

$$\widehat{\ln \text{GSMH}} = 11.0954 + 0.02692t \quad (3.8)$$

(3.7) ve (3.8) ile verilen regresyon sonuçlarının (3.4) ve (3.5) tahmin sonuçlarıyla aynı olduğu açıkça görülmektedir. Bu da bize gölge değişken yaklaşımı ile ilgili sonuçların daha az işleme ve daha hızlı bir şekilde elde edilebileceğini göstermektedir.

SONUÇ

Türkiye ekonomisinde 1980 yılı ile başlayan yapısal değişim sürecinde çeşitli ekonomik krizlerle karşılaşmış olmasına rağmen özellikle 1994 krizinin önemli etkiler yarattığı bilinmektedir.

Yapılan çalışmada, Türkiye ekonomisinde 1980-2001 yıllarını kapsayan dönem içindeki yapısal değişim süreci ve 1994 yılında yaşanan ekonomik krizin bu süreç üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Temel değişken olarak ele alınan Reel Gayri Safi Milli Hasıla değişkeninin incelenen dönemde artış eğiliminde olduğu, tahmin edilen ekonometrik modeller yardımıyla da ispatlanmıştır. Ancak 1994 ekonomik krizinin bu gelişim sürecini olumsuz etkileyerek, mutlak bir gerilemeye neden olduğu görülmektedir.

Mutlak olarak belirlenen bu gerilemenin istatistiksel yönden önemli olup olmadığı - 1980-1993 ve 1994-2001 dönemleri arasında yapısal bir istikrarsızlığın meydana gelip gelmediği - analiz edilmiştir. Gölge değişken tekniği kullanılarak yapılan analiz sonucu; söz konusu iki dönem arasında yapısal bir farklılığın olduğu diğer bir ifade ile 1994 ekonomik krizinin parametreler üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar yarattığı belirlenmiştir.

İstatistiksel olarak elde edilen bu sonuçlar;

- Türkiye ekonomisinde 1980 yılından itibaren geçerli olan yapısal değişim eğiliminin 1994 ekonomik krizinden arızı olarak değil yapısal olarak etkilendiği,
- Türkiye ekonomisinin 1994 ekonomik krizinden sonra 1980-1993 dönemindeki değişim eğiliminden bağımsız yeni bir yapısal değişim eğilimi içine girdiği yönünde değerlendirilebilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Ahmet KILIÇBAY, **Türk Ekonomisi - Modeller, Politikalar, Stratejiler-**, 5. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No:263, Ekonomi Dizisi:19,?,?.

Rıdvan KARLUK, **Türkiye Ekonomisi**, 5. Baskı, Beta, İstanbul, 1997.

Hüseyin ŞAHİN, **Türkiye Ekonomisi-Tarihsel Gelişimi- Bugünkü Durumu**, Genişletilmiş 7. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2002.

İlker PARASIZ, **Kriz Ekonomisi-Hiper Enflasyon ve Yüksek Enflasyonla Mücadelede Ünlü İstikrar Politikaları ve 5 Nisan 1994 Kararları**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa,1995.

DPT, **Sayılarla Türkiye Ekonomisi**, T.C.Başbakanlık, Ağustos 2002.

Damodar N. GUJARATI (Çev: Ümit ŞENESEN - Gülay Günlük ŞENESEN), **Temel Ekonometri**, Literatür Yayınları, 1999.

Recep TARI, **Ekonometri**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999.